

ה' אלקינו מכאן, ביד חזקה ובזרוע נטויה'. וכן אנו צריכים לקרוא מגילה כזאת בימינו לקראת יציאתנו הקרובה מגלותינו. וכמו שמצאנו בשירת הים ב' דעות אם אמרו השירה קודם הנס, או לאחר הנס, ואלו דברי אלקים חיים, שאמרו קודם הנס באמונה ובטחון, ואחר הנס כשירה על נס שכבר נעשה.

וממילא מתיישב קושיית הגר"א כי אין אנו קוראים בשבת הגדול את ההגדה של ליל פסח, אלא כמו המגילות שהיו ישראל קוראים בשבתות בעומק גלותם. ועל זה לא כתוב במכילתא שלא לקרותו לפני זמנו. ויה"ר שנצא לקראת משיח צדקנו, עם מה שהיינו משתעשעים בגלותנו.

ביאור ההפטר

הפטרת שבת הגדול

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר שלפני בא יום ה' הגדול והנורא ישלח לנו את אליהו הנביא לבשר את הגאולה, ולהשיב את ישראל לאביהם שבשמים וזה מענייני דיומא שה' שלח את משה לבשר לנו על הגאולה ממצרים, להאמין בה' ולצאת למדבר.

תוכן ההפטר

לעתיד לבא תערב לה' מנחת יהודה וירושלים, כפי שערבה לו בימי משה ושלמה שהקרבנות התקבלו ברצון. אבל ביום המשפט ה' בעצמו יעיד, ישפוט ויפרע מעושי התועבה על שלא יראו מה' ולא זכרו את חסדו עמהם, שאומות העולם במכה אחת הוא מכלה אותם, ואילו עם ישראל למרות ריבוי המכות, הם חיים וקיימים לעד.

הנביא מוכיח את ישראל על שעושקים את ה' בזה שלא נותנים תרומות ומעשרות לכהנים וללויים, ולמרות שרואים את הקללה, שמאז שהפסיקו את המעשרות, האדמה לא נותנת פריה, עם

כל זאת ממשיכים ברשעתם ולא מפרישים תרומות ומעשרות. וה' אומר להם שינסו אותו בזה, יביאו את המעשרות לבית ה' ויראו איך שהם מתעשרים והברכה תהא מצויה בשפע. עצי השדה יתנו פריים, הארבה יסתלק מעליהם, והארץ תהא מלאה כל טוב.

כמו כן ה' מוכיח אותם על שדיברו לפניו דברים קשים, שאמרו: לחנם עבדנו את ה' ומה הרווחנו מזה. זאת ועוד, הרשעים מתפארים שניסו את ה' חטאו לפניו לראות אם יענישם, ונמלטו מהעונש.

אך יראי ה' דיברו ביניהם להתחזק ולשמוע בקולו, ה' שמע את דבריהם שנכתבו בספר הזכרון, לשלם להם כפעלם הטוב. וביום המשפט ה' יחמול וירחם עליהם, כאב המרחם על בנו. ואז יראו מהו ההבדל בין הצדיקים לרשעים, כי ביום המשפט הרי כל עושי רשעה יהיו כקש שיכלו מהרה, ולא ישאר להם נין ונכד. אך לצדיקים יראי ה' תזרח להם שמש ההצלחה, יפרו וירבו ויתענגו מרוב טובה, והרשעים יהיו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, ולפני יום המשפט ישלח ה' את אליהו הנביא לבשר את הגאולה, ולהשיב לב אבות ובנים לאביהם שבשמים, שיחזרו כולם בתשובה, כדי שימלטו ביום המשפט ולא ינזקו.

מלאכי פרק ג' פסוק ד' - סוף הפרק.

וְעָרְבָה אז לעתיד לבא יערב ויומתק **לִיהוָה מִנְחָת** תשורת **יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם**

כִּימִי עוֹלָם [א] כמו ימות משה ואהרן **וּכְשָׁנִים קְדְמוֹנִיּוֹת** וכשנים הראשונות כימי

שלמה שקיבל המקום קרבותיהם ברצון וירדה אש מהשמים ואכלה על המזבח (מ"ד): **וְקָרַבְתִּי** ביום

ההוא **אֵלֵיכֶם** לדור שיהיה ביום ההוא (רד"ק) אקרב **לְמִשְׁפַּחַת** לשלם גמול לעוברי רצוני **וְהִיִּיתִי** |

עיונים והארות

כימי עולם כימי נח, שנאמר כימי נח זאת לי אשר נשבעתי, וכשנים קדמוניות, כימי הבל שלא היתה ע"א בעולם (תו"כ שמיני).

א. **כימי עולם** - כימי משה שנאמר בו ותצא אש מלפני ה', וכשנים קדמוניות כימי שלמה, שנאמר וכל בני ישראל רואים ברדת אש. רבי אומר

אני בעצמי אחיה **עַד מִמָּחָר** [ב] להעיד על עושי התועבה ואגלה לכל מה שעשו **בְּמִכְשָׁפִים**
וּבִמְנֻאֲפִים וּבִנְשָׁפָעִים לְשַׁקֵּר וּבְעֲשָׂקִי גוזלי **שָׂכַר-שָׂכִיר אֶלְמָנָה**
וַיִּתּוֹם וּמִטִּי- משפט ה **גֵּר** להיבו על לא עוול בכפו **וְלֹא יִרְאוּנִי** לא מפחדים ממני **אָמַר**
יְהוָה צְבָאוֹת (ע"פ מ"ד): **וְכִי אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי** [ג] כשהכיתי את אומות
העולם לא הייתי צריך לשנות ולהכותם שוב, כי כיליתי אותם במכה אחת **וְאַתֶּם בְּנֵי-יִעֲקֹב לֹא**
כְּלִיתֶם ואתם בני ישראל למרות מכות רבות שהכיתי אתכם לא עשיתי בכם כליה אלא אתם קיימים לעד
לְמִיָּמִי ^ז **לְמִיָּמִי** מן ימי **אֲבֹתֵיכֶם סִרְתֶּם מַחְקִי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם**
(רש"י מרבותינו, מהר"ק): **לְהִיטִיב עִמָּכֶם כְּמָאז** ואני מזהיר אתכם **וְאֶשׁוּבָה**
אֲלֵיכֶם להיטיב עמכם כמאז **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאָמַרְתֶּם** ואם תאמרו **בְּמָה**

עיונים והארות

במראה, ראיתי שערות ראשי פרוע, והכובע על ראשי מונח בצד. ענה לו המוכר: החסרון הוא בך שלא סירקת את שיער ראשך, ולא הנחת את הכובע על ראשך כפי שצריך, ואם כן בך האשם.

והנמשל, ההנהגה העליונה מתנהגת כפי הנהגת האדם, אם הוא משלים חוק ומשפטו על דרך התורה, אזי גם ההנהגה העליונה תיישר דרכה לעומתו להיטיב לו, ואם האדם מצדו אינו עושה את אשר מוטל עליו, אז גם ההנהגה העליונה תביט עליו בפנים זועמות להרע לו כלילה.

וזהו שאומר הכתוב: "כי אני ה' לא שניתי" - אין השינוי מוטב ועד רע מצדי, אלא "ואתם בני יעקב לא כליתם" לא השלמתם חוקי מעשיכם כראוי, ולכן האשמה היא בכם (פתח השער).

ב. והייתי עד - ר' יוחנן כי הוה מטי להאי קרא בכי, אמר עבד שרבו קרבו לדין ומעיד בו תקנה יש לו. א"ר יוחנן אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות, א"ר לוי כל המטה דינו של גר כאלו מטה דינו של מעלה, שנאמר ומטי גר, מטי כתיב. א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, שנאמר ולא יראוני, הא יראוני מוחלין לו מיד (חגיגה ה').

ג. כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם - יש לפרש את הפסוק על פי משל: אדם אחד נכנס לחנות אחת לקנות מראה יפה, ובעל החנות הראה לו מראה יפה. הביט האיש במראה ולא מצא חן בעיניו. שאל אותו המוכר: מדוע לא טובה המראה בעיניך? השיב לו האיש: כאשר הבטתי

נְשׁוּבָה במה חטאנו לפניך שנשוב בתשובה (מ"ד): **ח הִיָּקִפֵּעַ אָדָם אֱלֹהִים** האם זה הגון וראוי שהאדם יעשוק ויגזול מהקב"ה **כִּי אַתֶּם קֹבְעִים גּוֹזְלִים אֹתִי וְאֹמְרִתֶם בַּפִּה קֹבְעֵנוּךְ** ואם תשיבו במה גזלנו ועשקנו אותך **הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה** הלא הוא שאתם גוזלים ועושקים מן הכהנים והלוויים העובדים לפני שלא הבאתם להם תרומות ומעשרות (מ"ד): **ט בַּמֶּאֱרָה אַתֶּם נֹאֲרִים [ד]** למדות שאתם מקוללים בקללה שהאדמה לא נותנת יבולה (מ"ד) ויש לכם חולי במעיים **וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים** בכל זאת אתם עושקים וגוזלים ממני **הַגֹּי כָּלֹו** כל העם כולו, כי אין אחד מכם שיתן המעשר והתרומה (מ"ד): **י לֹכֵן לַתֵּלֶן זֶה הָבִיאוּ מַעֲתָה אֶת-כָּל-הַמַּעֲשֵׂר אֶל-בֵּית הָאוֹצָר** בבית המקדש **וְיִהְיֶה טָרֶף מִזֶּוֹן וְאוֹכֵל בְּבֵיתִי** לכהנים וללוויים **וּבְחֲגֻנִי נֹא תִנְסוּ וּבִתְנוּ אוֹתִי בְּזֹאת [ה]** המצוה **אָמַר יְהוָה עֲבֹאוֹת אִם-לֹא אֶפְתָּח**

עיונים והארות

עשר את התיבה תעשר ואז תמצא מזלך - איתא עשר תעשר ותמצא מזלך, פירוש, כשתעשר אות ת' הוא מ', ומעשר של אות ע' הוא ז', ואות ש' הוא ל', ושל אות ר' הוא כ', וזה הוא עשר תעשר, שתעשר את התיבה תעשר ואז תמצא מזלך.

"תעשר" היא ראשי תיבות של כל המעשרות - מחותנו של הגר"א, הגאון רבי נח מיינדס, מצא כי תיבת "תעשר" היא ראשי תיבות של כל המעשרות ראשון, שני, עני, תרומה, את כל אלה עשר "תעשר".

מצות מעשר עני - יש להוציא מעשר עני בשנה השלישית וששית מן השמטה ועל זה נאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר

ד. במארה אתם נארים - א"ר יהושע אין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה, מאי קראה, אמר רב אדא בר אהבה במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו, אי איכא הגוי כלו אין, ואי לא לא (ע"ז ל"ו).

ה. הביאו את כל המעשר - עשר בשביל שתתעשר - סימן לדבר זה, שהעני הוא מוצא הכסף, והוא הגורם לעשיר להתעשר, תמצא באותיות התיבה כסף, אשר מוצאן הן אותיות עני, שכן האות הקודמת לכ' היא י', האות הקודמת לס' היא נ', והקודמת לפ' היא ע', זהו שאמר הכתוב כי יש לכסף מוצא (איוב כח' א'), שכן אותיות כסף מוצאן מאותיות עני, והיינו, שהנותן צדקה אינו מפסיד, אדרבה עוד מרויח, כי הנותנה לעני היא מוצאת לכסף שיבוא.

עיונים והארות

שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד זהו קיומו, אמר לה ושל בית חמיך היכן הוא, אמרה לו בא זה ואבד את זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה, בכה רבי יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסרם ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה (שיר השירים א' ב') אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים, אל תקרי גדיותיך אלא גיויתך, וזה שאמר (קהלת ה' יב') עושר שמור לבעליו לרעתו עושר שאינו מוציאו ונותנו לבעליו לרעתו. כמו שכתבנו לעיל על רוב דם שאם לא חסר ממנו מזיקו, כך הדם הוא הממון אם לא חסר ממנו לעניים הוא לרעתו כי בא זה ואבד את זה. על ידי קללתו של עני שלא נתן לו חלקו, ואם נתן לעני, אפילו שלא נתן משלו לא עכב ויתברך מן העני ומן השם ית' שיתמיד בהצלחתו כדי שיתן לעניים שנאמר (דברים כד' טו') "כי בגלל הדבר הזה יברך ה' אליהך", וכן כתוב "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

עשר את שלי ואני אעשר את שלך - עשר עד שלא תתחסר, עשר בשביל שתתעשר, אמר הקב"ה עשר את שלי ואני אעשר את שלך. (פסיקתא דרב כהנא יא,צט).

מעשרות מביאין את האדם לידי יראת חטא - מגיד שמעשרות מביאין את האדם לידי יראת חטא, רבי אליעזר אומר נדרים ונדבות שאדם מביא לבית הבחירה לבו מנדבו לתלמוד

תבואתך והנחת בשעריך, ובשנה הזאת היו מפרישין מעשר עני במקום מעשר שני של שאר שנים ואין מפרישין מעשר שני כלל, משרשי המצוה כענין מה שכתב במצות הלואה לעני בפרשת אם כסף תלוה.

כתב התוצאות חיים (קל"ב), דברים להזהר מהם להפריש מעשר מכל ריוח שיביא השי"ת לידו, ויכוון בכוונה הראויה על דרך הסוד ובהזר יצליחו נכסיו, והי"ה מעשה הצדקה שלום והי"ה אותיות הוי"ה ב"ה אות יו"ד היא הפרטה אות ה' היא היד ה' אצבעות, אות ו' הזרוע אות ה' אחרונה יד גבאי הצדקה או העני.

וכמו מי שהיה לו רוב דם אם לא הקיז וחסר ממנו ניזוק, כך העשיר שיש לו דמים הרבה, רוצה לומר ממון, אם לא חיסר ממנו לצדקה, הריבוי מזיק המיעוט ובא זה ואבד את זה, ולזה כתוב (ויקרא יט' ט') לא תכלה פאת שדך, רוצה לומר שאם לא יתן לקט שכחה ופאה הוא מכלה את שדהו עד שלקט קצירך ופרט כרמך לא תלקט אפילו חלקך, אלא לעני ולגר שהם בעליו הראשונים תעזוב אותם

ובגמרא (כתובות סו' ב') אמר רבי יהודה אמר רב מעשה בביתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם כן תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן.

תנו רבנן מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על חמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריקה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו, רבי פרנסני, אמר לה בת מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בתי, ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו רבי לא כדן מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, ופירש רש"י הרוצה למלוח ממון כלומר לגרום לו

לָכֶם אֶת אֲרָבוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָרִיקְתִּי וְאֲשַׁפֹּךְ (מ"ד) לָכֶם בָּרָכָה
 עַד-בְּלִי-דֵי עַד שִׁיבְלוּ שְׁפָתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דֵּי (ע"פ ת"י), כִּי אֲשַׁפֵּיעַ לָכֶם שֹׁפַע בְּלִי גְבוּלוֹת: יֵא וְגַעְרָתִי
 אֲנֻוֹף (מ"צ) לָכֶם בְּשִׁבְלֶכֶם בָּאֲכָל בָּאֲרָבָה הָאוֹכֵל וּמְכַלָּה לָכֶם הַתְּבוּאָה וְהַגֶּפֶן (רש"י) וְלֹא-יִשְׁחַת
 לָכֶם אֶת-פְּרֵי הָאֲדָמָה וְלֹא-תִשְׁכַּל תַּחֲסִיר לָכֶם הַגֶּפֶן מִפְרִיהָ (מ"ד)
 בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יֵב וְאֵז וְאֲשָׁרוּ יִשְׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ אֶתְכֶם [1]
 כָּל-הַגּוֹיִם מִשִּׁירָאוֹ רִיבּוֹי הַהֲצִלָּהָ שְׁלֹכֶם (מ"ד) כִּי-תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפְץ אֶרֶץ
 שֶׁחֶפֶץ בָּהּ ה' לְבָרֵךְ אוֹתָהּ (מלבי"ם), וְאֵז הָאֶרֶץ תִּמְלֹא רִצּוֹן וְחֶפֶץ הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ (מ"ד) אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:
 יֵב חֲזָקוֹ קִשִּׁים עָלַי דְּבָרֵיכֶם (מ"ד) כִּי אַתֶּם מִתְחַזְּקִים לְסַתּוֹר אֶת דְּבָרֵי (מלבי"ם) וּמִטִּיחִים דְּבָרִים כְּלָפִי

עיונים והארות

כל החבילות, ולשם כך בוחרים את החבילה הנראית הכי פחותה וקטנה, ואם בזו ישנה המדה הנכונה של מאה מטה הרי הם בטוחים שגם בשאר החבילות ישנה המדה הזאת.

והנמשל, הקדוש ברוך הוא בא לבני ישראל בסחורות רבות שהם שש מאות ושלש עשרה מצוות, ואנו מובטחים שכל התרי"ג מצוות הם לטובתינו, וכדי להמחיש לנו איך שכל המצוות הם לטובתינו, ניתנה לנו אפשרות לבדוק במצות מעשר, שבאופן טבעי יש בה חסרון כיס והפסד, והקדוש ברוך הוא אומר, תנסו ותראו איך שהדבר יוריק לכם שפע ברכה עד בלי די, ומכאן תלמדו קל וחומר לשאר מצוות (כוכב מיעקב).

ו. ואשרו אתכם - עתידים ישראל להתקלס מן האומות. אומר ר"ש בן חלפתא כשהמטרונא מתקלסת מאוהביה ומשכניה אין לה כבוד, אלא כשמתקלסת מצרותיה (ילמדנו).

תורה, רבי ישמעאל אומר מעשר שני שאדם מביא לבית הבחירה, נכנס ללשכת הגזית ורואה חכמים ותלמידיהון יושבין ועוסקין בתלמוד תורה, לבו מנדבו לתלמוד תורה.

ובחנוני - רבי יוחנן אשכחיה לינוקא דריש לקיש, אמר ליה פסוק לי פסוק, אמר ליה עשר תעשר, אמר ליה לפרוש לי מר מאי עשר תעשר, אמר ליה עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה מי שרי לנסווי קוב"ה והא כתיב לא תנסו את ה' אלקיכם, אמר ליה הכי א"ר אושעיא חוץ מזו, שנאמר הביאו את כל המעשר וגר. מאי עד בלי די - עד שִׁיבְלוּ שְׁפָתוֹתֵיכֶם לומר די (תענית ט').

עוד צריך להבין מדוע דוקא במצוה זו נאמר: "ובחנוני נא מאת. והענין יובן על פי משל: סוחר אחד הביא הרבה סוגי בדים למכירה, ואמר שכל חבילה מכילה מאה מטר, והקונים אינם מוכנים לטרוח ולבדוק כל חבילה, אלא בודקים חבילה אחת וממנה ילמדו לדעת את המדות של

מַעֲלָה (מהר"ק) **אָמַר יְהוָה וְאֶמְרָתֶם מַה־נִּדְבָרְנוּ דְּבַרְנוּ עָלֶיךָ:** י"ד אשיב לכם
 כי מה ש**אֶמְרָתֶם שׁוּא** לחנם היה עלינו ל**עֲבֹד** את **אֱלֹהִים** כי לא נקבל שום שכר (רש"י)
וּמַה־בָּצַע תועלת בא לנו (מ"ד) **כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הִלַּכְנוּ קִנְדָּרָנִית**
 בשפל רוח (רש"י) **מִפְּנֵי יְהוָה צָבָאוֹת** לדיק יגענו בעבודתינו (מלבי"ם): טו ועוד אתם אומרים
 הואיל **וְעַתָּה** ראינו שאין תועלת לשמור מצוות ה' **אֲנַחְנוּ מֵאֲשָׁרִים** משבחים ומפארים את
יְיָ הרשעים שאינם יגעים בעבודת השי"ת כי אנחנו רואים ש**גַם־נִבְנוּ עֲשֵׂי רִשְׁעָה** וקיימים
 כבנין **גַּם בָּחַנוּ אֱלֹהִים** לדעת אם יעניש אותם **וַיִּמָּלְטוּ** ונמלטו וניצלו מהעונש (מ"ד): טז אבל
אֲזַי כששמעו את דברי הרשעים המעוררים ספיקות וכל מיני תלונות (מ"ד) **נִדְּבָרוּ [ז] דְּבָרוּ בְּנִיחָם יִרְאֵי**
יְהוָה החכמים והמשכילים (אב"ע) **אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ** והיו נושאים ונותנים בדבר עד שמיצאו כי כל
 דרכיו משפט אל אמונה ואין עול **וַיִּקְשְׁבּוּ יְהוָה וַיִּשְׁמָע** ויתן להם שכרם **וַיִּכְתֹּב** דבריהם
 (מ"ד) ב **סֵפֶר זִכְרוֹן לִפְנֵי** להשיב להם **לִירְאֵי יְהוָה** הם הצדיקים **וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ**
 הם היודעים שם הנכבד והנורא (אב"ע), וחושבים תמיד בדרכי ה' וברוממותו (רד"ק): יז **וַהֲיוּ** דבריהם שמורים
לִי אָמַר יְהוָה צָבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה סִגְלָה אוצר נחמד לשלם
 לכל אדם כפעלו (רש"י) **וַחֲמִלְתִּי** אחמול וארחם (מ"צ) **עֲלֵיהֶם כָּאֲשֶׁר יִחְמֹל אִישׁ**

עיונים והארות

ז. רב כהנא אמר בשם רבי לוי לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתבוהו, וישמעו ראובן ויצילהו מידם, ויצבט לה קלי, עכשו שאין נביאים מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו'.

ז. אז נדברו - א"ר יהודה שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ואין דבור אלא לשון נחת, שנאמר ידבר עמים תחתינו (שבת ס"ג).

על־בְּנוֹ הָעֶבֶד אֹתוֹ מאהבה (ע"פ מ"ד): יח וְשִׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם עוד תשובו ותראו את ההבדל בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים מאהבה לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ מאהבה אלא בשביל לקבל שכר, או מיראת העונש (מלבי"ם): יט כִּי הִנֵּה הַיּוֹם יום המשפט לרשעים בָּא בָּעֵר חם ולוהט כְּתָנוּר [ח] אש וְהָיוּ כָּל־זֵדִים הרשעים וְכָל־עֹשֶׂה רָשָׁע נוחים להשרף כִּשְׁלֹשׁ וְלֹהֵט וישרוף אֲתֶם הַיּוֹם הַזֶּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עד אֲשֶׁר לֹא־יֵעָזֵב וישאיר לָהֶם (מ"ד) שָׂרֵשׁ וְעֹנָה נין ונכד (רש"י): כ אמנם הצדיקים וְזָרְחָה לָכֶם [ט] יִרְאִי שְׁמִי שָׁמַשׁ צִדְקָה הצדקה שעשיתם היא תאיר לכם כשמש שהוא וּמִרְפָּא בְּכִנְפֶּיהָ הפרושים על הארץ כן יהיה לכם רפואה ותענגו ויִצְאֲתֶם בכל מקום שתצאו ותבואו וּפְשָׁתֶם תתענגו ותתרבו בבשר ושומן בְּעֹגְלֵי כעגלים מְרִבִּים בדיר שלום (מ"ד): כא וְעֹסֹתֶם תדרכו ותרמסו את הַרְשָׁעִים [ן] כִּי־יִהְיוּ

עיונים והארות

אבן טובה היתה לאברהם אבינו, שכל הרואה אותה אם היה חולה מתרפא, שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, וכשמת נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה, שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (ב"ב ט"ז),

י. ועסותם רשעים - מובא ב"תנא דבי אליהו" פרק שלישי: עתיד הקדוש ברוך הוא לשבת בבית המדרש הגדול שלו וצדיקים לפניו אומרים על טהור טהור ועל טמא טמא, ואחר כך מביאים את הרשעים ודנים אותם לפניהם, כל אחד מקבל את העונש המגיע לו, על דרך שאמרו (עדויות פרק שני, משנה ו'): "משפט רשעים בגהינם שנים עשר חודש". ואחר כך

ח. בוער כתנור - ריש לקיש אמר אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, ורשעים נדונים בה, שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור, וצדיקים מתרפאים בה, שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ולא עוד אלא שמתעדנין בה, שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק (נדרים ג').

ט. וזרחה לכם - א"ל הקב"ה ליעקב אתה סימן לבניך, מה אתה ביציאתך השקעתי לך חמה, דכתיב וילן שם כי בא השמש, ובחזרתך הזרחת לך גלגל חמה, דכתיב ויזרח לו השמש, כך בניך ביציאתך אומללה יולדת השבעה באה שמשוה, ובחזרתך וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה (ב"ר ס"ח).

אָפֶּר מוֹנֵחַ תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם ^(מ"ד) בַּיּוֹם הַמִּשְׁפֵּט אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה וְשׁוֹפֵט לְכָלִּין ^(רד"ק) אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: כָּבֹד לָךְ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: זְכָרוֹ תוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֵרֵב בְּהַר סִינִי עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל כִּי בִשְׁמִירַת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים תִּקְבְּלוּ הַגְּמוּלָה ^(מ"ד וּמ"ז): כִּג הִנֵּה בִזְכוּת הַתּוֹרָה אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָא ^[יא] לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הוּא יוֹם הַגְּמוּלָה ^(מ"ד) שֶׁתָּשׁוּב לָכֶם הַנְּבוּאָה ^(מלבי"ם): כֹּד יְהִשִּׁיב לֵב-אָבוֹת לְאֲבֵיהֶם שְׁבַשְׁמִים עַל-עַם הַבָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל-עַם אָבוֹתָם פֶּן-אֲבֹא פְתָאוֹם יְהִפִּיתִי אֶת-הָאָרֶץ חֶרֶם אֲשֶׁמִּיד כְּלִיל אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, וְלָכֵן יִקְדִּים לְשַׁלּוֹחַ מִלֵּאךְ הַבְּרִית לְהַשְׁיִיבם בַּתְּשׁוּבָה ^(רד"ק): כִּג הִנֵּה אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָא לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

עיונים והארות

לומר "אשלח" בלשון עתיד? ויש לומר שבכל רגע ורגע הקדוש ברוך הוא שולח את אליהו, ולכן כתוב "שולח" בלשון הווה, כי ביאת המשיח ובשורת המבשר תלויה בעם ישראל במדרגת התשובה, כיון שכל פסיעה ופסיעה של ישראל שצועדים קדימה בתשובה גורמת שמלך המשיח מתקדם, עם ישראל מניעים רגלו של משיח, ולכן "שולח" בלשון הווה, כי באותו רגע שצועדים קדימה ומתקרבים להשם יתברך, לעומתם מתקרב המשיח, וגדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, השכינה מתקרבת לישראל לפי קרבת ישראל אל השכינה (קול צופיק).

באים הצדיקים ואומרים: רבנו של עולם! אותם בני אדם היו משכימים ומעריבים לבית הכנסת, קוראים קריאת שמע, מתפללים ועושים שאר מצוות. מיד אומר הקב"ה: אם כן לכו ורפאו אותם, מיד הולכים הצדיקים ועומדים על עפרם של רשעים ומבקשים עליהם רחמים, והקב"ה מעמידם מאותו אפר שמתחת כפות רגליהם של הצדיקים - ומביאם לחיי העולם הבא, לכך נאמר: "ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם." (ילק"ש)

יא. הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא - יש להבין מדוע כתוב "שולח" בלשון הווה, והרי היה צריך